

*Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут людини
кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти*

**ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ НАВЧАННЯ І РОЗВИТКУ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ
(на прикладі дітей з розладами аутистичного спектра)
01.08.2017-30.09.2018**

**Скрипник Тетяна Вікторівна
професор кафедри спеціальної психології,
корекційної та інклюзивної освіти,
доктор психологічних наук**

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ: НЕМА ТРАДИЦІЙ НАДАННЯ КВАЛІФІКОВАНОЇ ДОПОМОГИ *дітям з розладами аутистичного спектра*

-
- **Брак раннього втручання**, організованого за міжнародними стандартними вимогами
 - Не визначено **зміст та порядок здійснення**:
 - 1) *корекційно-розвивальної роботи* з дітьми з РАС та СГДУ;
 - 2) *їхнього психолого-педагогічного супроводу* у закладі освіти
 - Відсутність орієнтиру на **моніторинг** та **оцінювання** динаміки позитивного розвитку

НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ВІДПОВІДНИХ ТА БЕЗПЕРЕШКОДНИХ УМОВ ДЛЯ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ООП

„Потенціал людей з аутизмом необмежений, як і потенціал інших людей.

Це лише питання надання підтримки і освіти, що враховує потреби осіб з аутизмом”

*СТІВЕН ШОР, проф. корекційної освіти,
консультант з питань аутизму,
людина з аутизмом*

ВИКОНАВЦІ:

- **Скрипник Тетяна Вікторівна**, професор кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти, доктор психологічних наук

- **Дубовик Марія Олександрівна**, викладач кафедри кандидат психологічних наук

- Студенти III, IV курсів, магістранти

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Розробити програму становлення передумов
навчання і розвитку дітей із загальним порушенням
розвитку

КЛЮЧОВА ІДЕЯ

ЯКІСНА ОСВІТА ДІТЕЙ З ООП – це
РЕЗУЛЬТАТ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОДУМАНОГО й
ЦІЛЕСПРЯМОВАНОГО ПРОЦЕСУ ЇХНЬОЇ
ПІДГОТОВКИ ДО НАВЧАННЯ у ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІТЕЙ з АУТИЗМОМ

Гіперчутливість ➡ захисні реакції:

- ❖ гіперфокус
- ❖ аутостимуляція
- ❖ тілесні блоки

*Стійкий дефіцит соціальної
комунікації та соціальної
взаємодії;*

*Обмежені, повторювані дії,
інтереси, діяльність*

ЧИННИКИ УСКЛАДНЕНЬ НАВЧАННЯ І РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ (авторська схема)

1. Становлення системи
сприймання довкілля,
іншої людини, самого себе

Жорстко обмежений
чуттєвий досвід
(захисні механізми)

2. Формування комплексу
сенсорно-перцептивних механізмів
із зворотним зв'язком

Брак інтегрованих
сенсорних комплексів
(сенсо-моторні, зорові,
мовленнєво-слухові)

Несформованість
базових почуттів
безпеки, довіри,
інтересу до людини

3. Становлення
вищих
психічних функцій

Брак довільності (щодо
уваги, пам'яті,
мислення), здатності
використовувати набуті
знання і досвід

Нездатність до
самоусвідомлення й
саморегуляції,
керування своїми
емоціями

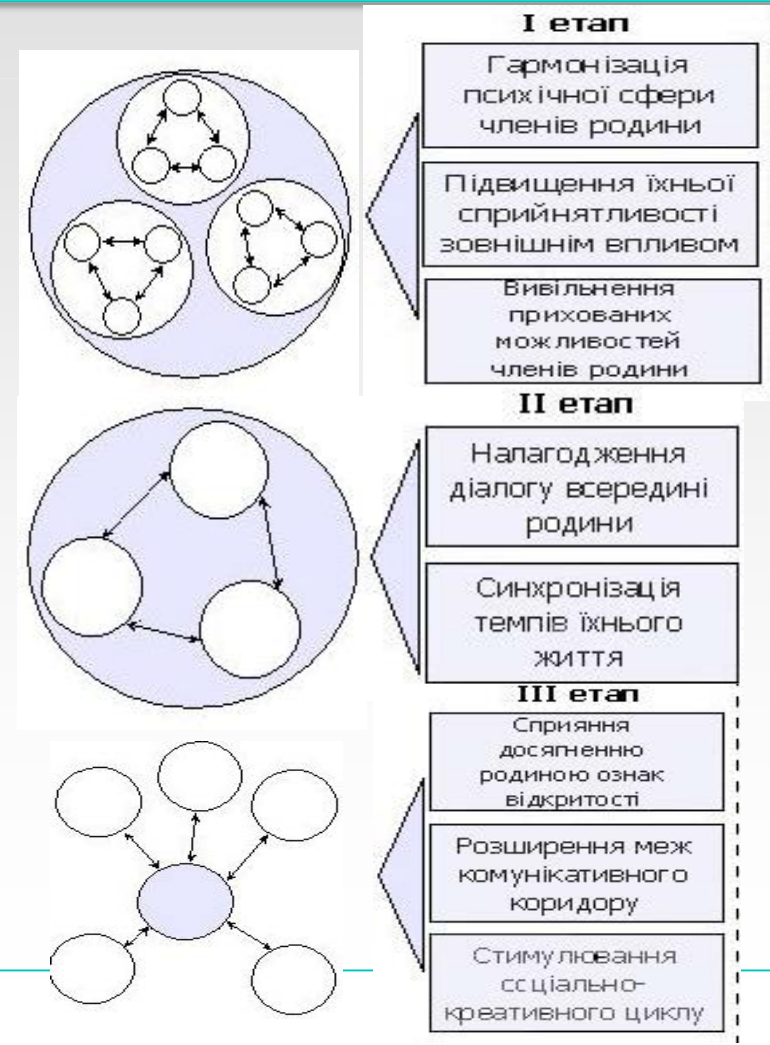
Брак соціально-
емоційного інтелекту
(розуміння стосунків, намірів
інших людей,
міжособистісних подій,
соціального контексту)

ТЕОРЕТИЧНА НОВИЗНА – 1

- Розроблено новий напрям допомоги дітям з ООП та їхнім родинам – **системно-ресурсний підхід**, що має структурні компоненти:

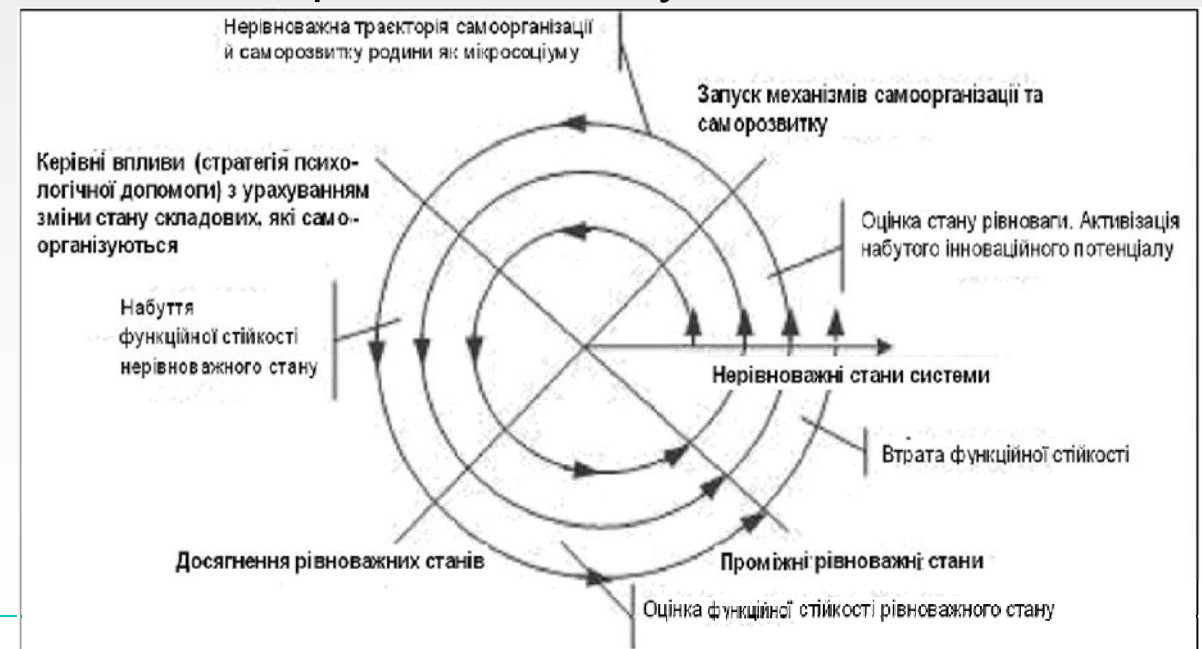
- 1) *дитина з її системою ієрархічних структурних компонентів психіки;*
- 2) *родина як мікросоціальна система;*
- 3) *система «Родина-Соціум».*

- Встановлено:
 - ✓ **внутрішні** ресурси навчання і розвитку дитини з ООП (адаптивні можливості дитини);
 - ✓ **зовнішні** ресурси (відповідне та безперешкодне освітнє середовище):
 - предметно-просторові,
 - організаційно-сміслові,
 - соціально-психологічні ресурси)

ТЕОРЕТИЧНА НОВИЗНА – 2

- Застосування **синергетичного підходу** – підґрунтя розробленої нами Програми формування базових передумов навчання і розвитку «Синергія» :
 - *концепція самоорганізації*, що передбачає багаторівневі перетворення з метою налагодження механізмів зворотного зв'язку;
 - *закони та механізми синергетики*:
 - *відкритість системи*
 - *резонансне збудження*;
 - *синхронізація*;
 - *упорядкування*;
 - *кумулятивний ефект*

МОДЕЛЬ ПОЕТАПНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ООП

(модифікація моделі становлення сенсорної інтеграції Дж. Айрес)

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ		Особистісний розвиток, самоусвідомлення, самореалізація	Інтелектуальний розвиток, Навчальна діяльність, пізнавальна активність	ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ	
4	ІНТЕЛЕКТ	Соціальна взаємодія Здатність до діалогу Довільна поведінка Самостійність	Організованість Зосередженість Смислові дії Писемні навички	ІНТЕЛЕКТ	Осмисле-ність Вправність Пластич-ність
3		Розуміння контексту ситуацій Розуміння мовлення Комунікація	Сприймання як полімодальний процес Рухове планування Цілеспрямованість дій		Зорово-моторна координація
Створення передумов навчання і розвитку			Підвищення адаптивних можливостей		
2	СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИЙ	Розвиток соціальної перцепції, наслідування, слухняність	Внутрішня мобільність, витривалість, узгодженість на рівні тіла	ПСИХОМОТОРНИЙ	Білатеральна інтеграція Схема тіла
1		Базове почуття Безпеки та довіри, захищеності, інтерес до людей	Нормалізація психофізіологічного стану, Впевненість у собі на фізичному рівні		Тонус, Рівновага (статична, динамічна)
Рівні	Показники				Базові структури

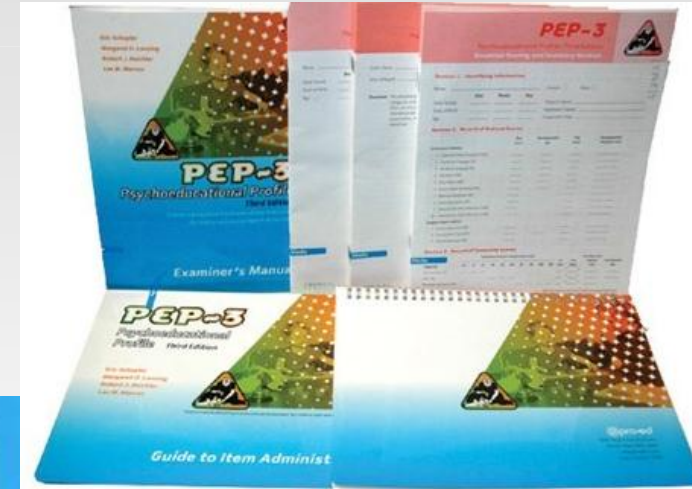
ПРАКТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ

- Розроблена **програма «Синергія»**, що передбачає 3-векторні спрямованість корекційно-розвивальної стратегії, уможлиблює формування у дітей із загальними порушеннями розвитку передумов навчання і розвитку, що визначається за розробленими показниками навчання і розвитку, що визначається за розробленими показниками
- Встановлено відповідність між: *особливостями психічної організації* дітей з ООП, **діагностичним інструментарієм** та **змістом корекційно-розвивальних стратегій** для них
- Багаторівневий діагностичний інструментарій дає змогу виявити **особливості цілісної психічної організації дітей з ООП**

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ (система оцінювання та моніторингу)

- Методика «Психоосвітній профіль» (PEP-3)
- Шкали методики «С.А.Р.С.»
- Опитувальники для фахівців та батьків (щодо соціального та психомоторного розвитку), методика «Інтегральна оцінка сенсо-моторного розвитку»
- Аркуші спостереження
- Моніторингові матеріали: *світлини, відеозаписи, інтерв'ю, робочі нотатки, аналіз продуктів діяльності, експертні оцінки*

Характеристика вибірки

○ Кількість та стан розвитку:

40 дітей дошкільного і молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра (у 12 випадках обтяжених синдромом гіперактивності та дефіцитом уваги). Ступінь порушення – важкий (27%), середній (53 %) та легкий (20%). При цьому у всіх дітей – **недостатній рівень щодо адаптивної поведінки та експресивного (активного) мовлення.**

○ Навчання в закладах освіти

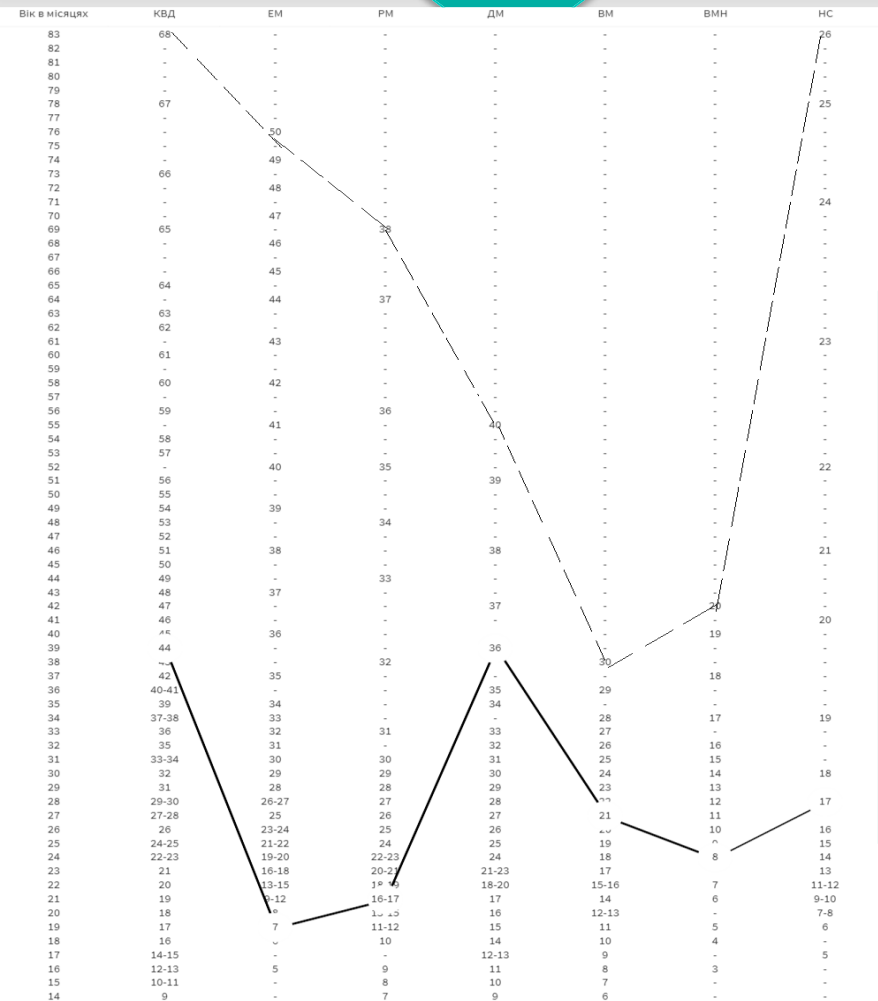
25% дітей не відвідуються заклади освіти;

60% відвідують заклади дошкільної та шкільної освіти за спеціальним графіком (або перебувають на індивідуальному навчанні);

15% дітей знаходяться в інклюзивному навчанні

УЗАГАЛЬНЕНІ ПОКАЗНИКИ ЗА СУБТЕСТАМИ РОЗДІЛУ «ЗАВДАННЯ» у порівнянні з даними нормотипових дітей 5 років (PER-3)

РІВЕНЬ РОЗВИТКУ / АДАПТАЦІЇ

Значно знижений

- Когнітивний (вербально/довербальний)
- Експресивне мовлення
- рецептивне мовлення
- Навички самообслуговування
- За складеним балом – спілкування; адаптивна поведінка

Помірно знижений

- Дрібна моторика
- Зорово-моторна координація

Трохи знижений

- Загальна моторика

АЛГОРИТМ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ ПЕРЕДУМОВ НАВЧАННЯ І РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ «СИНЕРГІЯ»

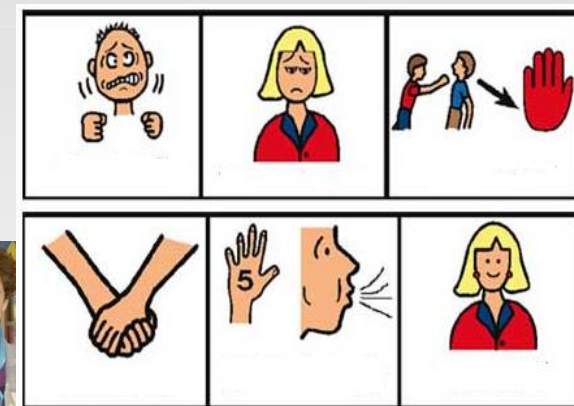
ОТРИМАНІ ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ - 1

№	Сфери розвитку дітей з ООП	Розвинені процеси, функції та компетентності у дітей з ООП	Чинники досягнень дітей з ООП
1	Психо-фізіологічна	Витривалість, посидючість, працездатність, здатність витримувати емоційні та фізичні навантаження	Прийоми, вправи, засоби для нормалізації пропріоцептивної системи; становлення гравітаційної стійкості
		Розвинена дрібна моторика, графічні навички	Гармонізація тону, відчуття дитиною себе як фізичного цілого

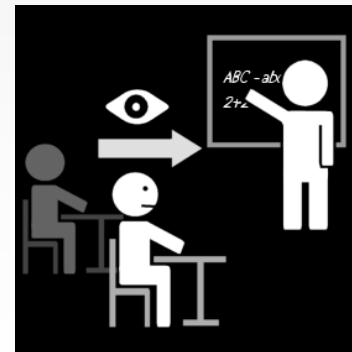
ОТРИМАНІ ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ - 2

№	Сфери розвитку дітей з ООП	Розвинені процеси, функції та компетентності у дітей з ООП	Чинники досягнень дітей з ООП
2.	Психологічна (загальна)	Толерантність до інших людей, здатність (на різних рівнях) комунікувати та взаємодіяти з іншими (дорослими та однолітками)	Відпрацювання міжособистісної взаємодії у парах, мікрогрупах, групі з орієнтиром на формування довіри та інтересу до людей
		Уважність, зосередженість на завданні, проявах іншої людини, здатність до наслідування Емоційна врівноваженість Довільність поведінки	Досягнення внутрішньої (білатеральної) та зорово-моторної координації Поетапний цілісний розвиток дітей, підкріплений візуальною підтримкою

ОТРИМАНІ ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ - 4

№	Сфери розвитку дітей з ООП	Розвинені процеси, функції та компетентності у дітей з ООП	Чинники досягнень дітей з ООП
2.	Психологічна (специфічна)	Розуміння навчальної ситуації, особливостей та порядку виконання завдань. Розвинено навчальні навички Керований характер пізнавальної діяльності	Чітка організація навчально-виховного процесу («Моделювання шкільної ситуації»); Оптимізація ритму життєдіяльності

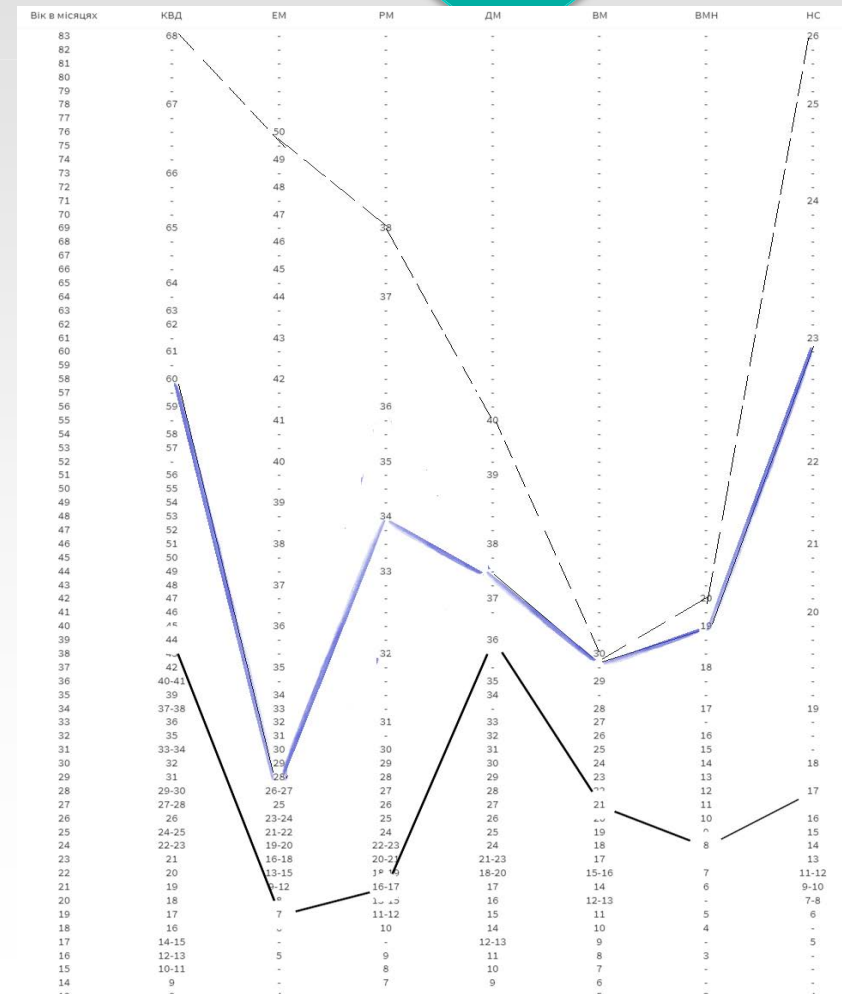

ОТРИМАНІ ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ - 5

№	Сфери розвитку дітей з ООП	Розвинені процеси, функції та компетентності у дітей з ООП	Чинники досягнень дітей з ООП
3	Соціальна	Соціальна роль «учень»; рольова поведінка як система соціально схвальних дій; Здатність брати участь у різних заходах типової для дітей життєдіяльності	«Моделювання шкільної ситуації» Робота на рівні систем «Дитина-Родина» (вектор «Домашнє візитування») та «Дитина-Соціум» (вектор «Соціальна інклюзія»)

УЗАГАЛЬНЕНІ ПОКАЗНИКИ ЗА СУБТЕСТАМИ РОЗДІЛУ «ЗАВДАННЯ» у порівнянні з даними нормотипових дітей 5 років (PER-3)

РІВЕНЬ РОЗВИТКУ / АДАПТАЦІЇ

Помірно знижений

Трохи знижений

Достатній

- Когнітивний (вербально/довербальний)
- Експресивне мовлення

- Імпресивне мовлення
- Дрібна моторика
- Само-обслуговування

- Загальна моторика
- Зорово-моторна координація

--- Показники норми
— Показники до формувального експерименту
— Показники після експерименту

Результати реалізованого дослідження на теоретичному рівні

- Розроблено **методологічні засади системно-ресурсного підходу**, що охоплює взаємопов'язані внутрішні та зовнішні ресурси;
- Визначено **етапи сенсо-моторної інтеграції** та **критерії їх досягнення** для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку з аутизмом;
- Розкрито **умови** та **механізми формування основ сенсо-моторної інтеграції** у дітей з аутизмом як базових характеристик їхнього цілісного розвитку.

Результати реалізованого дослідження на практичному рівні

- Розроблено **зміст та алгоритм діагностичної процедури** з урахуванням закономірностей розвитку, що дає змогу:
- 1) визначити порушення у дітей з аутизмом на базових рівнях сенсомоторного та соціального розвитку;
- 2) використовувати результати діагностики при розробленні індивідуальної програми розвитку.
- Розроблено Програму «Синергія», що застосовується для цілісного розвитку дитини з аутизмом

Результати реалізованого дослідження на практичному рівні Апробація результатів дослідження

- 1. Серія семінарсько-тренінгових занять для педагогів інклюзивних закладів освіти України «Сенсо-моторна інтеграція як основа успішного навчання дитини з аутизмом» на базі Центру реабілітації Дарницького району.
- 2. Майстер-клас для педагогів інклюзивних закладів освіти України «Алгоритм надання спеціальних освітніх послуг дітям з аутизмом в інклюзивному середовищі» на Всеукраїнській науково-практичній конференції (15.12.2017, м.Київ).
- 3. Майстер-клас для педагогів м. Києва «Дитина з аутизмом: сценарій успішного навчання у школі» на Науковій цукерні Інституту людини (17.05.2018).
- 4. Семінар-тренінг для керівників терапевтичних центрів Ізраїлю «Сенсорна інтеграція: повернення до витоків» на базі Центру дитини та родини «Томатіс-Нілона» (Кир'ят-Ата, Ізраїль). (2-7.11 2017, 1-6.02 2018)

Наукові продукти

- Скрипник Т.В. / **Онлайн курс** для вчителів початкової школи

Публікації

- 1. Скрипник Т. Психологічна модель раннього втручання для дітей з аутизмом: посібник /І. Сухіна, І. Риндер, Т. Скрипник. – Київ-Чернівці: «Букрек», 2017. –192 с
- 2. Скрипник Т. В. Сенсорна інтеграція як підґрунтя цілісного розвитку дітей з аутизмом // Особлива дитина: навчання і виховання. – №4. – 2017. – С. 24-31.
- 3. Розділи монографії «Дитина з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху» (2019 р.).

Навчання, засноване на дослідженнях

- Магістерські дослідження:
- Гатілова О.В. «Розвиток рухової сфери як фактор активізації формування мовлення у дітей з ЗНМ»
(науковий керівник: Скрипник Т.В.)
- Шкоденко М.В, «Система комунікативних засобів дітей дошкільного віку з аутизмом»
(науковий керівник: Скрипник Т.В.)
- Агапова К.І. «Сенсорно-інтегративна терапія як складова комплексної логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення» (науковий керівник: Скрипник Т.В.)